

บทที่ 1

บทนำ

โลกปัจจุบันกำลังตื่นตัวกับกระแสของโลกาภิวัตน์ ซึ่งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนั้น การอยู่เฉยหรือรอช้าจะทำให้ก้าวตามสังคมไม่ทัน ดังนั้นจึงก่อให้เกิดการแข่งขันในการพัฒนา ความรู้และวิทยาการต่างๆเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมคนให้มีความรู้ความสามารถ พร้อมในการเผชิญปัญหา แก้ไขปัญหา เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง สถาบันการศึกษาพยาบาล เป็นสถาบันหนึ่งในระดับอุดมศึกษาที่มุ่งผลิตพยาบาล ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในทีมสุขภาพเพื่อให้บริการด้านสุขภาพอนามัยอันเป็นบริการที่จำเป็นแก่สังคม ดังนั้นพยาบาลวิชาชีพจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถพร้อมในการปฏิบัติงานระดับวิชาชีพ ซึ่งนอกจากจะมีความรอบรู้แล้วจะต้องมีทักษะสูงในการปฏิบัติงานด้วย (เสาวนีย์ กานต์เดชะ รักษ์, 2540:140) คุณสมบัติที่สำคัญอย่างหนึ่งของพยาบาลวิชาชีพ คือ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหา สามารถปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้และเป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้พัฒนาตนเองและวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นพยาบาลที่มีความสามารถจึงจะต้องได้รับการผลิตจากสถาบันการศึกษาที่เน้นการพัฒนาคุณสมบัติของผู้เรียนในด้านการแก้ปัญหา การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีคุณภาพ ซึ่งอาจารย์จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ โดยจะต้องใช้วิธีการสอนที่มีรูปแบบเอื้อต่อการพัฒนาทักษะของนักศึกษา

เป้าหมายการศึกษาพยาบาล คือ การสอนเพื่อให้ผู้เรียน คิดด้วยตนเอง หรือคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และมีความสุขกับการเรียน การจัดการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีจุดมุ่งหมาย คือ การพัฒนาการคิด เพื่อให้พยาบาลสามารถออกไปประกอบอาชีพได้อย่างเกิดประโยชน์ เหมาะสมกับบุคคล เวลา สถานที่ด้วยความมั่นใจและถูกต้อง โดยพยาบาลที่จะให้บริการได้อย่างมีคุณภาพต้องเป็นผู้รู้จักคิดเป็นแก้ปัญหาได้ มีความคิดสร้างสรรค์โดยต้องฝึกฝนตั้งแต่เป็นนักเรียนพยาบาล (จินตนา ยูนิพันธุ์, 2527:243) และสถาบันพระบรมราชชนกซึ่งมีหน้าที่ในการผลิตและพัฒนาบุคลากรด้านสาธารณสุข ควรมีการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาวิธีการเรียนการสอนเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา

การจัดการศึกษาพยาบาลมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบคือ หลักสูตร ผู้สอน ผู้เรียนและการจัดการเรียนการสอน โดยแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กัน การที่ผู้เรียนจะ

เรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ของรายวิชาและหลักสูตร จำเป็นต้องมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีและมีผู้สอนที่ดี

วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข เป็นสถาบันหนึ่งที่จัดการเรียนการสอนในวิชาชีพพยาบาล หลายๆแห่งได้ปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหา เน้นวิธีการสอนในลักษณะที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ซึ่งการเรียนการสอนหลักสูตรพยาบาลศาสตร์แต่เดิมนั้นส่วนใหญ่ใช้วิธีบรรยายโดยเน้นครูผู้สอนเป็นหลัก (Teacher-centered) เน้นความรู้เนื้อหาวิชามากกว่าการนำความรู้จากวิชาเรียนไปสู่การปฏิบัติวิชาชีพ ผู้เรียนใช้วิธีท่องจำเนื้อหาที่ครูสอนก็สามารถสอบผ่านได้ แต่ในด้านการนำความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาให้กับผู้ป่วยยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร (พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์และคณะ,2537อ้างถึงในวรรณี ศรีวิสัยและคณะ,2541:1) ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ทำงานเป็นทีมกับผู้อื่นได้ดี วิธีการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-based learning)จึงเป็นวิธีการสอนวิธีหนึ่งที่ได้ถูกนำมาใช้ในวิทยาลัยพยาบาลต่างๆมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ว่าด้วยการพัฒนาคนทั้งคนจะต้องมีการปฏิรูปการศึกษาให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตด้วยการปรับปรุง กระบวนการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์หาเหตุผลแก้ปัญหา พัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม ตัวกลางในการนำความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียนในวิธีการเรียนนี้ คือ วิธีการสอนและสื่อการเรียนการสอน (กรองใจ อุณหุต,2538:40)

การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก มีหลักสูตรแพทย์กว่า 150 แห่งทั่วโลกที่จัดการศึกษาแบบนี้และได้นำเข้ามาใช้ในประเทศไทยใน ปีพ.ศ.2531 ที่คณะแพทยศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (เฉลิม วราวิทย์,2531:ค) สำหรับหลักสูตรพยาบาล สถาบันการศึกษาในประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกาและแคนาดา เริ่มจัดหลักสูตรแบบที่ใช้ปัญหาเป็นหลักโดยมีจุดมุ่งหมายที่คล้ายคลึงกัน คือ ต้องการฝึกทักษะในการแก้ปัญหาทางสาธารณสุขของประเทศ (ยุวดี ภาษา,2536:3) สถาบันการศึกษาพยาบาลในประเทศไทยได้เริ่มนำหลักสูตรการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักมาใช้ในปี 2534 ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในวิชาปฏิบัติการพยาบาล 1 ต่อมาปีการศึกษา 2535 ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามธิบดีได้นำมาใช้ในวิชาการทางพยาบาล และสถาบันพระบรมราชชนก เริ่มนำมาใช้ในปีการศึกษา 2537 (กระทรวงสาธารณสุข,2540:59)

สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุขได้เห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักของอาจารย์ ในวิทยาลัยพยาบาล โดยมุ่งหวังที่จะพัฒนาคุณภาพของนักศึกษาพยาบาล จึงได้จัดทำโครงการให้อาจารย์ไปศึกษาอบรมเกี่ยวกับการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (PBL) ณ Mc Master University ประเทศแคนาดา และ University of Newcastle ประเทศออสเตรเลีย และดำเนินการต่อเนื่องโดยไปเป็นครู ก.และนำความรู้ด้านการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักไปถ่ายทอดให้อาจารย์วิทยาลัยพยาบาลต่างๆ ในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก เพื่อพัฒนาครู ข. นอกจากนี้ยังมีนโยบายอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาเกี่ยวกับการสอนอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและมีแผนการส่งเสริมสนับสนุนให้อาจารย์ไปศึกษาดูงาน ณ. ต่างประเทศ

การเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก เป็นนวัตกรรมการสอนทางพยาบาลศาสตร์ ที่มีศักยภาพสูงวิธีหนึ่งในการใช้ โดยผู้สอนสามารถคาดถึงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะที่เป็น การเรียนรู้เชิงการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีเหตุผล คิดตัดสินใจแก้ปัญหาในสถานการณ์ปัญหานั้น ซึ่งพื้นฐานสำคัญของการตัดสินใจแก้ปัญหาทางการพยาบาลได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนเป็นการ สร้างนิสัยการเรียนรู้ด้วยตนเอง การทำงานเป็นทีม นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงเจตคติและค่านิยมในผู้เรียนอีกด้วย (ทองสุข คำธนะ, 2538:39) ในการเตรียมพยาบาลให้มีคุณสมบัติเป็นผู้นำ นักคิด นักวิเคราะห์ให้มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา นั้น ต้องเริ่มตั้งแต่ นักศึกษาเข้ามาศึกษาในสถาบัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Creedy D, Horsfall J. and Hand B (1992) พบว่า ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบของการเรียนการสอนที่จะทำให้การเรียนรู้ โดยใช้ปัญหาเป็นหลักมีประสิทธิภาพก็คือ แนวความคิด ความสามารถ บทบาท และความสามารถในการวิเคราะห์การเรียนรู้ของนักศึกษา เพราะการเรียนรู้ทำให้บุคคลเปลี่ยนความรู้สึกนึก คิด ค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ

สำหรับองค์ประกอบของการเรียนแบบที่ใช้ปัญหาเป็นหลัก ทั้งด้านผู้เรียน ผู้สอน วิธีการเรียนวิธีการสอน และวิธีการประเมินผลนั้นจะแตกต่างไปจากการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมค่อนข้างมาก (ยุวดี ภาษา, 2536 : 47-48) ในส่วนของอาจารย์และนักศึกษาต่างก็มีบทบาทแตกต่างกันออกไป ซึ่งอาจารย์ที่สอนในรูปแบบนี้ จะต้องละทิ้งบทบาทในการชี้นำนักศึกษา ไม่ยึดเยียดเนื้อหาวิชาที่ตนเห็นว่าสำคัญและมีประโยชน์เพียงฝ่ายเดียวให้นักศึกษา นอกจากนี้อาจารย์ยังไม่ชินกับหน้าที่หลักสำคัญ คือ การถ่ายทอดวิธีการค้นคว้าหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองให้แก่ นักศึกษา อาจารย์จะต้องพัฒนาทักษะในการให้คำปรึกษา แนะนำ ชี้แนะทาง กระตุ้น สรุปและประเมินเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และขณะเดียวกันอาจารย์ก็ต้องพัฒนาตนเองอยู่

ตลอดเวลา สำหรับผู้เรียนก็ต้องเป็นฝ่ายที่กระตือรือร้น แข็งขันในการที่จะตั้งข้อสงสัย ต้องการเรียนรู้ กระทำทุกวิถีทางเพื่อให้ตนเองเกิดการเรียนรู้ โดยทำการค้นคว้าถึงประสิทธิภาพของการเรียนรู้วิธีนี้ให้ชัดเจน (Lewis and Tamblyn, 1987) ผลของการศึกษาการเรียนรู้อาศัยปัญหาเป็นหลักจะช่วยให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ซึ่งจะทำให้มีการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาได้อย่างมีอิสระ เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจและประเมินผู้ป่วยในคลินิก (Crow M, 1994)

การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักนั้น เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนวิธีหนึ่งที่จะส่งเสริมพัฒนาความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ วิธีการเรียนการสอนวิธีนี้จะเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะหาใฝ่รู้ เพื่อแก้ปัญหาหรือปรับปรุงสถานการณ์ให้ดีขึ้น โดยเน้นผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจถึงสิ่งที่ต้องการแสวงหา และรู้จักทำงานร่วมกับทีมในกลุ่มผู้เรียน ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ (เรณู พงษ์เรืองพันธุ์, 2537 : 1) แต่ระยะเวลา 4-5 ปีที่ผ่านมาจนถึงแม้ว่าการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักจะถูกนำมาใช้ในวิทยาลัยพยาบาลต่างๆ มากขึ้น แต่ก็ยังถือว่าเป็นแนวคิดใหม่ในการศึกษา ทั้งนี้เพราะนักศึกษายังไม่คุ้นเคยกับวิธีการเรียนการสอนแบบนี้ ซึ่งยังคงยึดติดอยู่กับรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิม เมื่อจะต้องค้นคว้าเองนักศึกษาจึงเกิดความเครียดวิตกกังวลกลัวว่า การค้นคว้าเองจะไม่ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดที่จะต้องนำไปใช้ในภาคปฏิบัติกลัวข้อสอบออกไม่ตรงกับเนื้อหาที่ค้นคว้ามา เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้นักศึกษาเกิดความเครียด เบื่อหน่ายและท้อแท้ในการเรียน ไม่มั่นใจเมื่อต้องขึ้นฝึกปฏิบัติพยาบาลกับผู้ป่วย

สำหรับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักในวิทยาลัยพยาบาลที่ผ่านมา นั้น ได้มีการดำเนินงานมาแล้วช่วงหนึ่ง แต่พบว่าอาจารย์และนักศึกษายังไม่เข้าใจวิธีการเรียนการสอนวิธีนี้ ถึงแม้ว่าจะมีการจัดอบรมให้ทั้งอาจารย์และนักศึกษาแล้วก็ตาม แต่อาจเป็นเพราะว่ามีการจัดอบรมที่ไม่มีความต่อเนื่อง จึงทำให้มีเวลาในการทำความเข้าใจต่อการเรียนการสอนวิธีนี้ไม่ดีเท่าที่ควร ประกอบกับการเรียนวิธีนี้มีการนำมาใช้ในการเรียนไม่ต่อเนื่องมีเพียงบางรายวิชาหรือบางบทที่มีการนำการเรียนวิธีนี้มาใช้ จึงทำให้นักศึกษาจึงต้องเรียนทั้งแบบบรรยายและแบบใช้ปัญหาเป็นหลักควบคู่ไปพร้อมกัน นอกจากนี้การเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักยังต้องอาศัยเวลาในการเรียนมากกว่าการเรียนโดยทั่วไป ดังนั้นจึงก่อให้เกิดปัญหาในการจัดสรรเวลาในการเรียนให้แก่ นักศึกษา อีกทั้งการเรียนวิธีนี้จะต้องเรียนไปพร้อมกับการขึ้นฝึกปฏิบัติงานบนเตียงผู้ป่วย ทำให้นักศึกษาต้องใช้เวลาช่วงอื่นในการศึกษาค้นคว้า เช่น เวลาพักเที่ยง เวลาหลังเลิกเรียน หรือหลังปฏิบัติงานบนเตียงผู้ป่วย ทำให้นักศึกษามีเวลาค้นคว้าไม่เพียงพอ รวมทั้งมีทรัพยากรไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้ (ทองสุข คำธนะ, 2538) ซึ่งการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ต้องอาศัย

ทรัพยากรต่างๆในการเรียนรู้ได้แก่ ห้องสมุด บริการโลหิตศนูปรกรณ์ ทรัพยากรบุคคล ผู้ป่วย เพราะผู้เรียนจะต้อง แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ไม่มีการถ่ายทอดความรู้จากอาจารย์โดยตรงเหมือนการเรียนรู้แบบเดิม ดังนั้นจึงควรมีการเตรียมทรัพยากรไว้ให้พร้อมซึ่งทรัพยากรเหล่านี้เป็นสื่อการสอนที่นับว่าเป็นสิ่งที่มีบทบาทอย่างมากในการเรียนการสอน โดยในการใช้สื่อการสอนนั้นผู้สอนต้องมีความสามารถในการให้คำแนะนำถึงการเลือกใช้สื่อการสอนให้ตรงกับวัตถุประสงค์การสอนและสามารถวางแผนจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ให้แก่ผู้เรียนด้วย ดังนั้นถ้าเอาแนวคิดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักรมาใช้จัดการเรียนการสอนก็จะทำให้ผู้เรียนสามารถดึงเอาความรู้และนำข้อมูลใหม่ๆที่ได้รับมาใช้ได้อย่างเหมาะสม เป็นการกระตุ้นให้นำความรู้เดิมมาใช้ให้เป็นประโยชน์และประสบผลสำเร็จเมื่อนำไปปฏิบัติจริง ประโยชน์เช่นนี้จะทำให้ผู้เรียนตระหนักว่าจะนำความรู้ที่ตนได้รับไปใช้ได้อย่างไรแม้ขณะที่ยังไม่มีเวลาหรือมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษารวมทั้งบรรยากาศในการเรียนการสอนยังเป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจากแนวคิดที่ผ่านมาและปัญหาดังกล่าวข้างต้นจึงมีงานวิจัยที่สอดคล้อง ดังนี้

จากการศึกษาของนางลักษณ สุวิสิษฐ (2541) ได้ศึกษาการพัฒนาและทดสอบแบบประเมินบทบาทอาจารย์ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 3 วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทยจำนวน 190 คน โดยการวิจัยครั้งนี้มุ่งเพื่อพัฒนาเครื่องมือ เพื่อนำไปใช้ในการประเมินบทบาทอาจารย์ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ผลการทดสอบพบว่าสามารถจัดกลุ่มตัวแปรได้เป็น 3 กลุ่ม คือ บทบาทอาจารย์ในด้านการกระตุ้นการเรียนรู้ การส่งเสริมกระบวนการกลุ่มและการประเมินผู้เรียน

จากการศึกษาของ สุคนธ์ ไขแก้ว และจรรยา จันทร์ผ่อง (2540) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักศึกษาพยาบาลที่เรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักและแบบผสมผสานของนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 3 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 204 คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาพยาบาลรู้สึก ไม่ชอบและเฉย ๆ ต่อการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักร้อยละ 75.46 - 84.28 โดยให้เหตุผลว่าวิธีการเรียนก่อให้เกิดความเครียดและวิตกกังวล โดยนักศึกษาได้ให้เหตุผลว่าไม่มั่นใจว่าความรู้ที่ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจะครบถ้วนถูกต้องครอบคลุมเนื้อหาวิชาตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อ การสอบของนักศึกษาได้ อีกทั้งปัจจัยที่สนับสนุนการเรียนการสอนมีไม่เพียงพอ ไม่มั่นใจว่าจะสามารถนำความรู้ในภาคทฤษฎีไปใช้ในภาคปฏิบัติได้ นอกจากนี้ นักศึกษาายังต้องเรียน

วิชาอื่นๆ แบบใช้ปัญหาเป็นหลักอีกถึงร้อยละ 71.99 เป็นการเพิ่มความเครียดแก่นักศึกษามากขึ้น ทำให้นักศึกษาไม่ชอบและต้องการกลับไปเรียนบรรยายถึงร้อยละ 67.65-71.57

จากการศึกษาของพยอม อยู่สวัสดิ์และคณะ (2539) ได้ศึกษาการประยุกต์แนวคิด การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักในการสอนรายวิชาทางการแพทย์พยาบาลภาคทฤษฎี:การวิจัยเชิงปฏิบัติการในนักศึกษาพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลต่อเนื่องกลุ่ม 3 ชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2536-2538 จำนวน 110 คน ของคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการเก็บข้อมูลโดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและตอบแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์วิธีการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักในระยะเริ่มแรกทำได้ทั้งสอนเพียงบางส่วนหรือทั้งรายวิชา ผู้สอนและผู้เรียนอยู่ในระยะการปรับเปลี่ยนการใช้วิธีการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม ผู้เรียนต้องการผู้สอนให้มีบทบาทการเป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นแหล่งความรู้ ปรึกษาด้านการช่วยเหลือและการดูแลเอาใจใส่อย่างเอื้ออาทร ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน นักศึกษากลุ่มนี้รับรู้ถึงประสพการณ์การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักเป็นครั้งแรกว่ามี 3 ระยะ คือ ระยะสับสน ระยะเริ่มเข้าใจวิธีการและระยะเห็นผลประโยชน์แต่พบอุปสรรคและสิ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการเรียนคือมีเวลาสำหรับการค้นคว้าน้อย หนังสือเอกสารมีไม่เพียงพอ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา พบว่า สอบได้เฉลี่ย 65.83%,71.10%และ63.43% ในปี 2536 ถึง 2537และ2538 ตามลำดับ

จากแนวคิดและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ถึงแม้การเรียนรู้อบบแบบใช้ปัญหาเป็นหลักจะมีความสำคัญแต่ก็ต้องประสบปัญหาต่าง ๆ มากมายเช่นกัน ซึ่งอาจสร้างทัศนคติไม่ดีต่อการเรียนการสอนและต่อวิชาชีพ ให้แก่นักศึกษาและนับว่าเป็นผลเสียต่อตัวนักศึกษา สถาบันและต่อวิชาชีพ และการใช้การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ในรายวิชาการทางพยาบาลในไทยนั้น ยังอยู่ในระยะกำลังดำเนินการใช้แต่ยังมีวิจัยสนับสนุนน้อยผู้วิจัยจึงมีความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญนี้ในการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักในด้านอาจารย์ด้านการดำเนินการกับนักศึกษา ด้านวิธีการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก เพื่อให้นักศึกษาพยาบาลได้ศึกษาอย่างมีความสุข ฟังพอใจและได้นักศึกษาที่มีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักตามการรับรู้ของอาจารย์และนักศึกษาวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในด้านอาจารย์ ด้านการดำเนินการกับนักศึกษา ด้านวิธีการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักจำแนกตามการรับรู้ของอาจารย์กับนักศึกษาพยาบาล ขนาดของวิทยาลัย ระยะเวลาที่มีการใช้การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักในวิทยาลัยและประสบการณ์ของอาจารย์ในการได้รับการอบรมเรื่อง การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก

แนวเหตุผลและสมมติฐานการวิจัย

ในประเทศไทยสถาบันการศึกษาพยาบาลหลายแห่งได้เริ่มนำแนวคิดการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักมาประยุกต์ใช้แต่ยังไม่มีสถาบันใดสามารถปรับหลักสูตรให้เป็นแบบใช้ปัญหาเป็นหลักได้เต็มรูปแบบทั้งวิธีการเรียนการสอนเนื้อหา แหล่งข้อมูลและการประเมินผล รวมทั้งความพร้อมของอาจารย์ทั้งหมด (กระทรวงสาธารณสุข, 2540:59)

การเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักมีหลักการพื้นฐาน คือ การใช้ปัญหาของผู้ป่วยเป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะการแก้ปัญหา ผู้เรียนต้องรับผิดชอบตนเองในการเรียนรู้ การเรียนรู้เป็นการเปิดโอกาสให้มีการฝึกทักษะการค้นคว้าให้เกิดเป็นธรรมชาติในตัวผู้เรียน ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีอิสระต่อไป นอกจากนี้ยังได้คุณลักษณะของบัณฑิตที่มีความสามารถทั้งในด้านการติดต่อสื่อสาร การทำงานเป็นทีม การเป็นผู้นำ การมีความริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะการจัดการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักมีการผสมผสานเนื้อหาสาระความรู้ ทักษะ เจตคติและคุณค่าเข้าด้วยกันโดยตลอดทั้งในการเรียนในห้องเรียน ห้องสาธิตและการปฏิบัติพยาบาลในสถานการณ์จริง (สมพันธ์ หิญาชีระนันท์, 2538:10) ดังนั้นเพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณภาพและประสบผลสำเร็จในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องมุ่งมั่นและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดียิ่ง สำหรับการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ซึ่งจะต้องมีการเตรียมความพร้อมของตัวผู้สอนให้มีความรู้ความสามารถในการเป็นผู้อำนวยความสะดวก ฉะนั้นอาจารย์ที่ดีจึงควรมีความรู้ ประสบการณ์ในการได้รับการอบรมเรื่องการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก รวมไปถึงความพร้อมของสถาบันการศึกษา ในการจัดการเรียนการสอนซึ่งนอกจากจะประกอบไปด้วยคุณสมบัติของผู้สอนแล้ว ด้านสภาพแวดล้อมของวิทยาลัย อันได้แก่ ขนาดของวิทยาลัย ชั้นเรียน จำนวนนักศึกษา สื่อการเรียนการสอน ซึ่งถ้าเป็นวิทยาลัยที่เปิดดำเนินการมานาน มีนักศึกษา

อาจารย์มาก มีผู้บริหารเป็นอาจารย์ของวิทยาลัยมานานต่อเนื่องกว่า 5 ปี จะคุ้นเคยกับวิทยาลัยมากกว่า(อำพล จินดาวัฒนะและคณะ,2540) และระยะเวลาที่มีการใช้การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักน่าจะช่วยให้มีการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพขึ้น ดังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ณัฐพร คำศิริรักษ์ (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่องสมรรถนะการสอนเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาในวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะการสอนเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและที่พึงประสงค์ในทัศนะของอาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาทั้งโดยส่วนรวมและในรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

วิภา บุญเสนอ (2537) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเลือกสรรกับคุณภาพการสอนของอาจารย์พยาบาลในสถาบันการศึกษาพยาบาลในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าอาจารย์พยาบาลที่มีอายุ สถานภาพสมรส คุณวุฒิการศึกษา คุณวุฒิการศึกษาทางการพยาบาล ประสบการณ์การสอน ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการสอน และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน มีคุณภาพการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญสถิติที่ระดับ.05

ประกาย จิโรจน์กุล (2532)ได้ทำการศึกษาในเรื่องของผลของปัจจัยนำเข้าบางประการและสภาพการเรียนการสอนต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักศึกษาพยาบาลในระบบการศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ที่เน้นชุมชน ผลการวิจัยพบว่าด้านอาจารย์ผู้สอนส่วนใหญ่มีประสบการณ์การสอน 11-20 ปีคิดเป็นร้อยละ 33.35 เคยผ่านการศึกษาหรือฝึกอบรมวิชาครูมาแล้วร้อยละ 88 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่า ประสบการณ์วิชาครูมีความสัมพันธ์กับสภาพการเรียนการสอนตามการรับรู้ของอาจารย์ผู้สอน สภาพการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักศึกษามีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาตามการรับรู้ของอาจารย์และนักศึกษาพยาบาลอยู่ในระดับสูงและมีความสัมพันธ์กันในเชิงนิมิตจากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้กำหนดสมมติฐานดังนี้คือ

1. อาจารย์กับนักศึกษาพยาบาลมีการรับรู้เกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
2. อาจารย์พยาบาลที่ปฏิบัติงานในวิทยาลัยพยาบาลที่มีขนาดกลางและใหญ่มีการรับรู้สภาพการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. อาจารย์พยาบาลที่มีระยะเวลาในการใช้วิธีการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักเป็นเวลา 1 ปี, 2-4 ปี และ 5 ปีขึ้นไป มีการรับรู้สภาพการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
4. อาจารย์พยาบาลที่เคยมีประสบการณ์และไม่เคยมีประสบการณ์การอบรมเรื่อง การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักมีการรับรู้สภาพการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
5. นักศึกษาพยาบาลในวิทยาลัยพยาบาลที่มีขนาดกลางและใหญ่มีการรับรู้สภาพ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักมีความแตกต่างกันอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรเป็นอาจารย์ที่ปฏิบัติงานมาอย่างน้อย 1 ปีและที่มีประสบการณ์การ สอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก มาไม่ต่ำกว่า 1 วิชาอยู่ในวิทยาลัยพยาบาลที่เปิดสอนหลักสูตร พยาบาลศาสตร์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข กับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 2 ที่เคยผ่านการ เรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักมาไม่ต่ำกว่า 1 รายวิชา ในวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวง สาธารณสุข

2. ตัวแปรต้นที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรต้น คือ สภาพการณ์เป็นอาจารย์หรือนักศึกษา ขนาดของวิทยาลัย ระยะเวลาที่มีการใช้ การเรียนการสอนโดยใช้ ปัญหาเป็นหลักในวิทยาลัยพยาบาลและ ประสบการณ์การได้รับการอบรมเรื่องการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก

ตัวแปรตาม คือ สภาพการจัดการเรียนการสอน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านอาจารย์ ด้าน การดำเนินการกับนักศึกษา ด้านวิธีการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. สภาพการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การนำวิธีการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหา เป็นหลัก มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งมี องค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านอาจารย์ ด้านการดำเนินการกับนักศึกษา ด้านวิธีการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล

1.1 ด้านอาจารย์ หมายถึง นักวิชาการหรือผู้อำนวยการที่อำนวยความสะดวกแสดงบทบาทในการวางแผนร่วมกัน ได้รับการฝึกอบรมหลักการใช้การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก พลวัตกลุ่ม การแก้ปัญหา สร้างเครื่องมือประเมินการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ทักษะการบริหารจัดการ การออกแบบหลักสูตร วิธีการกระตุ้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เตรียมความรู้ในเนื้อหาวิชาของตนเองอย่างลึกซึ้ง มีความรู้ในศาสตร์สาขาวิชาที่หลากหลาย วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบกลุ่ม ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับโปรแกรมการเรียน สร้างสถานการณ์ จัดทำคู่มืออาจารย์และนักศึกษา แนะนำแหล่งทรัพยากรที่เหมาะสม กำกับกลุ่มให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ให้ข้อมูลย้อนกลับ ชัดชัดชัดแย้ง มีทักษะในการสนับสนุนการแก้ปัญหาของกลุ่ม และ ประเมินผลการเรียนรู้

1.2 ด้านการดำเนินการกับนักศึกษา หมายถึง การจัดเตรียมผู้เรียนที่เรียนด้วยการใช้วิธีการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก โดยการอบรมความรู้ในวิชาเฉพาะ อบรมการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก จัดให้นักศึกษาศึกษาคู่มีนักศึกษา ศึกษาสถานการณ์ ค้นคว้าด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่ม แก้ปัญหา ฝึกการเป็นผู้นำ สมาชิกกลุ่ม มีทักษะการติดต่อสื่อสาร ทำงานร่วมกับผู้อื่น มีการประนีประนอม ประสานกลุ่มและเป็นผู้สนับสนุนช่วยให้กลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมาย แสดงความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

1.3 ด้านวิธีการเรียนการสอน หมายถึง การที่อาจารย์ใช้วิธีการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง กระบวนการของกลุ่มย่อย มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการเรียนกับนักศึกษา ให้โอกาสสร้างกลวิธีให้บรรลุวัตถุประสงค์ ให้อิสระในการเรียน โดยนักศึกษาจะศึกษาสถานการณ์อย่างละเอียด ซักถามอาจารย์เกี่ยวกับข้อสงสัยในสถานการณ์นั้นๆ ระบุปัญหาจากสถานการณ์ที่พบ บ่อย ตั้งสมมติฐาน จัดลำดับสมมติฐาน กำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น กระตุ้นความรู้เดิม เสริมความรู้ใหม่ ต่อเติมความเข้าใจ แล้วไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ประเมินความก้าวหน้าของตนเอง ศึกษาแหล่งทรัพยากรและใช้อย่างมีประสิทธิภาพ แล้วกลับเข้ากลุ่มมาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งไว้ เพิ่มเติมความรู้ที่ได้ศึกษา สรุปแนวคิดที่ได้รับ

1.4 ด้านการประเมินผล หมายถึง วิธีการที่อาจารย์และนักศึกษาดูตรวจสอบว่าผลการเรียนรู้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนหรือไม่ วิธีการประเมินมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียน ใช้การประเมินหลายวิธี ทั้งการสังเกต ประเมินด้วยวาจา การทำแบบทดสอบแบบเลือกตอบ แบบอัตนัยดัดแปลงประยุกต์ (MEQ) โดยมีการประเมินทันที ประเมินหลายโอกาส ประเมินเป็นรายบุคคล นักศึกษาประเมินตนเอง กลุ่มและอาจารย์ ใช้เครื่องมือในการประเมินดูความก้าวหน้าของการเรียน ความรู้ที่ได้รับ การใช้กระบวนการค้นคว้าด้วยตนเอง

เอง การชี้นำตนเอง การแก้ปัญหา การติดต่อสื่อสาร การทำงานเป็นกลุ่มและประเมินทัศนคติของผู้เรียนด้วย

2. การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก หมายถึง การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเรียนจากสถานการณ์ที่เป็นปัญหาในรูปของกลุ่มย่อย มีการฝึกทักษะของการค้นคว้าหาความรู้ การชี้นำการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการทำงานเป็นกลุ่ม โดยมีอาจารย์ประจำกลุ่มเป็นอาจารย์ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน มีการประเมินผลการเรียนรู้เทียบกับเกณฑ์ ซึ่งเป็นที่ตกลงร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

3. การรับรู้ หมายถึง กระบวนการทางด้านความคิดของอาจารย์และนักศึกษา ที่แสดงออกถึงความรู้ ความเข้าใจต่อการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก โดยทั้งนี้การรับรู้จะขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล

4. ขนาดของวิทยาลัย หมายถึง ลักษณะขนาดต่างๆของวิทยาลัยซึ่งแบ่งเป็น 2 ขนาดคือ

4.1 ขนาดกลาง หมายถึง มีจำนวนนักศึกษา 301-600 คน

4.2 ขนาดใหญ่ หมายถึง มีจำนวนนักศึกษา 601 คน ขึ้นไป

5. ประสบการณ์การได้รับการอบรมเรื่องการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก หมายถึง อาจารย์พยาบาลที่เคยได้รับการอบรมเรื่องการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักทั้งในและต่างประเทศ

6. ระยะเวลาที่มีการใช้การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ในวิทยาลัยพยาบาล หมายถึง จำนวนระยะเวลามีหน่วยเป็นปีที่วิทยาลัยพยาบาลต่างๆเริ่มนำระบบการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักมาใช้

7. อาจารย์พยาบาล หมายถึง อาจารย์ที่ปฏิบัติงานมาอย่างน้อย 1 ปีและมีประสบการณ์การสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักมาไม่ต่ำกว่า 1 วิชา อยู่ในวิทยาลัยพยาบาลที่เปิดสอนหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

8. นักศึกษาพยาบาล หมายถึง นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 2 ที่เคยผ่านการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักมาไม่ต่ำกว่า 1 รายวิชา ในวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

9. วิทยาลัยพยาบาล หมายถึง วิทยาลัยพยาบาลที่อยู่ในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขทุกแห่งทั่วประเทศที่มีอาจารย์ที่ปฏิบัติงานมาอย่างน้อย 1 ปีและมีประสบการณ์การสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก มาไม่ต่ำกว่า 1 วิชาและนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 2 ที่เคยผ่านการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักมาไม่ต่ำกว่า 1 รายวิชา อยู่ในวิทยาลัยพยาบาลที่เปิดสอนหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เป็นแนวทางในการให้ผู้บริหารการศึกษาและคณาจารย์วิทยาลัยพยาบาลต่างๆได้ตระหนักถึงปัญหาและการแก้ไขปรับปรุงให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนให้นักศึกษามีการรับรู้ที่ดีขึ้นต่อการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก